

UA Repository

Taalkundig en Historisch Potentieel: De Digitale Archieven van Coleccion Aruba

Item Type	Book chapter
Authors	Bant, Jan;Mijts, Eric;Scholing, Peter
Citation	Bant, J., Mijts, E. & Scholing, P. (2025) Taalkundig en historisch potentieel: De digitale archieven van Coleccion Aruba. In Mijts, E., Groothuijse, K., Neus, H., Echteld, E., Severing, R. (2025) Taalkunde, Literatuur en Onderwijs. Nederlandse taal in contact in het Caribisch gebied – Zevende CARAN-conferentie in Aruba. Universiteit van Aruba, Universiteit van Curaçao, Anton de Kom Universiteit. 11–26.
Publisher	Universiteit van Aruba (UA) Universiteit van Curaçao, Algemene Faculteit (AF), Anton de Kom Universiteit (AdeKUS), Instituut voor Maatschappijwetenschappelijk Onderzoek IMWO
Journal	Taalkunde, literatuur en onderwijs: Nederlandse taal in contact in het Caribisch gebied Zevende CARAN-conferentie in Aruba 6, 7, 8 en 9 december 2023
Download date	2026-03-09 18:51:35
Link to Item	https://hdl.handle.net/20.500.14473/1822

1. TAALKUNDIG EN HISTORISCH POTENTIEEL: DE DIGITALE ARCHIEVEN VAN COLECCION ARUBA¹

JAN BANT, RADBOUD UNIVERSITEIT, ERIC MIJTS, UNIVERSITEIT VAN ARUBA, & PETER SCHOLING, OPENBARE BIBLIOTHEEK, ARUBA²

Inleiding

Dit artikel beschrijft de ontwikkeling, omvang en mogelijkheden van het Arubaanse digitaal archief Coleccion Aruba. Dit samenwerkingsinitiatief van onder andere de Arubaanse Nationale Bibliotheek, het Arubaans Nationaal Archief en het Arubaans Nationaal Archaeologisch museum is een online hub die toegang verschaft tot historische teksten, video en beeld. Naast Arubaanse documenten bevat de collectie ook bronnen komende van Europese en regionale instituten die betrekking hebben op de culturele, sociale en politieke geschiedenis van Aruba en van de voormalige Nederlandse Antillen. Een bijzonder kenmerk van de collectie is dat vele bronnen in het Papiaments zijn, waardoor de digitale ontsluiting van deze taal in een stroomversnelling komt. Dit artikel beschrijft allereerst de geschiedenis en ontwikkeling van deze collectie. Vervolgens toont het aan op welke wijze Coleccion Aruba nieuwe onderzoeksmogelijkheden faciliteert in verschillende wetenschappelijke disciplines. Als laatste licht dit artikel toe op welke wijze de digitale collectie bijdraagt aan nieuwe en dekoloniale kansen voor Artificial Intelligence-faciliteiten voor het Papiaments. De auteurs concluderen dat online digitale collecties essentieel zijn voor onderzoek van, over en door de Papiamentstalige diasporische gemeenschap. De bronnen zijn geografisch en institutioneel verspreid, maar kunnen door het opbouwen van online digitale collecties ontsloten worden en bijdragen aan een duurzame toekomst voor het Papiamentstalig erfgoed, en voor de taal en de sprekers van de taal zelf.

In 2024 verscheen Aruba meerdere keren in het internationale nieuws: het eiland werd gepresenteerd en besproken door verschil-

¹ Deze publicatie bouwt voort op het manuscript "Diaspora and Digital Discourse: Papiamento/u Research in the Digital Archives of Coleccion Aruba" van dezelfde auteurs, is verschenen in *Archipelagos, a journal of Caribbean digital praxis* op <https://www.archipelagosjournal.org/issue08/bant-diaspora.html>

² De volgorde van de auteurs van dit artikel is alfabetisch, alle drie droegen in gelijke mate bij aan de totstandkoming van dit artikel.

lende grote nieuwsmedia. Hoewel Aruba geen onbekende is voor internationale berichtgeving – het wordt vaak geprezen als toeristische bestemming – was het feit dat het eiland door verschillende technologie-websites werd behandeld inderdaad ongekend. Waarom schrijven websites zoals Wired en The Verge plotseling over Aruba? Ze melden dat de digitale bibliotheek van Internet Archive voor het eerst in de geschiedenis "the official custodian of an entire nation's history" was geworden. Internet Archive herbergt nu de digitale collecties van Coleccion Aruba, het online platform van verschillende nationale Arubaanse historische en culturele organisaties. Hierdoor kunnen gebruikers vrijelijk meer dan 150.000 digitale items uit Arubaanse archieven, musea en bibliotheken raadplegen, waardoor een breed scala aan mensen de geschiedenis en cultuur van dit kleine Caribische eiland kan bestuderen. Op 7 oktober 2024 werd bekendgemaakt dat de collectie bekroond wordt met de Internet Archive Hero Award 2024 vanwege de uitzonderlijke inspanning om toegang tot kennis en de digitale bescherming van historisch en cultureel erfgoed te bevorderen.

Dit artikel gaat dieper in op Coleccion Aruba en zijn digitale mogelijkheden, vooral met betrekking tot Papiamentu. Omdat dit artikel zich richt op een Arubaanse digitale hub, zullen de auteurs spreken van Papiamentu – de Arubaanse variant van de taal – in plaats van Papiamentu – de variant die op Bonaire en Curaçao wordt gebruikt. Door deze verkenning van Aruba's digitale erfgoedhub betoogt dit artikel dat Coleccion Aruba een essentiële ontwikkeling is voor het behoud van het Papiamentu, en vooral voor het bevorderen van onderzoek dat hiermee verband houdt. Dit artikel beschrijft eerst de geschiedenis en het ontstaan van Coleccion Aruba. Daaropvolgend worden de voordelen van de collectie besproken voor het bevorderen van kennisproductie over en in Papiamentu. Ten slotte wordt beschreven hoe Coleccion Aruba dekoloniale mogelijkheden kan creëren met betrekking tot Kunstmatige Intelligentie (AI) en Machine Learning (ML) voor zowel de studie van het Papiamentu als voor de ontwikkeling van digitale hulpmiddelen voor tekstproductie en andere toepassingen.

Coleccion Aruba: Een korte geschiedenis

Het Plataforma Coleccion Aruba werd in oktober 2022 opgericht door drie erfgoedinstellingen: Biblioteca Nacional Aruba (Nationale Biblio-

theek van Aruba, opgericht in 1949), Archivo Nacional Aruba (Nationaal Archief van Aruba, opgericht in 1994) en UNOCA (opgericht in 1986), allen met een lange geschiedenis in het behouden en toegankelijk maken van de kennis van het eiland, van zijn documentair erfgoed en van zijn culturele en historische materialen, met fysieke collecties die reiken van de 16e eeuw (1577) tot het heden.

Deze drie oprichters besloten in 2022 hun bestaande samenwerking te formaliseren en krachten te bundelen om de knelpunten die gewoonlijk gepaard gaan met behoud van documentair en cultureel erfgoed in kleine eilandstaten zoals versnippering van collectie, beperkte middelen en menskracht, gebrek aan continuïteit door kleinschaligheid of afhankelijkheid van politieke cycli te beperken. Vanaf april 2024 bestaat de Plataforma Coleccion Aruba uit in totaal 12 erfgoedpartners die uiteenlopen van galerijen, bibliotheken, archieven en musea tot het culturele spectrum, zowel overheids/publieke en private instellingen als NGO's, die allemaal bijdragen met hun collecties en hun expertise. Deze partners zijn verbonden door hun gezamenlijke doelstelling en bereidheid om samen te werken, te delen en toegang te bieden. Deze partners zijn de bewaarders van Aruba's huidige documentair en cultureel erfgoed, samen bouwen zij voort op decennia van behouds- en digitaliseringswerk en toewijding aan openbare toegang tot hun collecties en diensten.

De online Coleccion Aruba is het belangrijkste product van deze samenwerking. Het doel is om door middel van digitale middelen actief te werken aan het oplossen van een van de belangrijkste beperkende factoren voor onderzoek en onderwijs. Het maakt materialen toegankelijk en beschikbaar die raken aan de identiteit, geschiedenis en taal van Aruba. De digitale collectie stelt gebruikers vanop afstand, en dus ook vanuit onderwijs- en onderzoeksinstituten overzee in staat om Aruba's historische en culturele collecties te raadplegen. Als zodanig beoogt Coleccion Aruba deze verspreide historische en culturele documenten van Aruba, inclusief documenten over het Papiamentu, samen te brengen op één enkel gemakkelijk toegankelijk online platform.

Alle materialen die relevant zijn voor Aruba, ongeacht hun fysieke locatie, waar ze zich ook bevinden in de wereldwijde "diaspora van collecties," kunnen nu beschikbaar worden in één onlinedatabase, in plaats van tientallen. Om dit te bereiken vindt samenwerking niet alleen plaats op het eiland zelf (tussen lokale partners), maar ook

met instellingen of individuen die waardevol documentair erfgoed bezitten waar ook ter wereld. Recente voorbeelden van dergelijke internationale verbanden zijn digitale collectie-uitwisselingen en gelinkte dataprojecten met nationale bibliotheken, archieven en musea in zowel Europa als in de Latijns-Amerikaanse en Caribische regio, met missionaire organisaties die (voorheen) actief waren in de regio, en zelfs met particuliere eigenaren, waaronder ook de archieven van de koninklijke familie van het Koninkrijk der Nederlanden, het Koninklijk Huisarchief.

De Digitale Collecties bevatten meer dan 150.000 digitale items, inmiddels meer items dan dat het eiland inwoners heeft (110.000). De webpagina van de Coleccion, <https://coleccion.aw/>, werd gestart in 2022 als een voortzetting van - en uitbreiding op - de online Nationale Digitale Bibliotheek Collectie van de Arubaanse Nationale Bibliotheek, die in 2019 werd opgericht. Tijdens de COVID-19 pandemie en de periodes van lockdowns bleek deze webpagina een belangrijke bron te zijn voor zowel lokale als internationale doelgroepen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis en cultuur van Aruba. Het omvatte in 2024 meer dan 60.000 tekstuele bronnen (variërend van volledig doorzoekbare handgeschreven/archivale materialen tot gescande publicaties en digitale materialen, in totaal meer dan een miljoen pagina's), 78.000 afbeeldingen, ruim duizend video's en diverse 3D-gescande versies van archeologische artefacten uit de koloniale en pre-Columbiaanse tijd die momenteel worden bewaard door Europese instellingen. Door digitale toegang te bieden naast de al bestaande maar verspreide en beperkte fysieke toegang, zijn deze kleine eilandcollecties nu ontsloten voor een globaal publiek, zonder andere barrières dan de voorwaarde dat de gebruiker toegang moet hebben tot het internet.

Het grote corpus van materialen uit een breed scala aan bronnen en over een breed scala aan onderwerpen maakt Coleccion Aruba interessant zowel als onderzoeksobject als bron op zich. Een voorbeeld hiervan is het onderzoek dat wordt uitgevoerd en gefaciliteerd over de trans-Atlantische slavernij en de gedwongen en vrijwillige migratie binnen de regio, onderzoek naar het gebruik van gelinkte open data (LOD) en AI-gedreven Handwritten Text Recognition technologie om verdere toegang, onderzoek en begrip van deze ingrijpende historische gebeurtenissen te ondersteunen (Scholing & Hernandez 2024). Dit onderzoek heeft geresulteerd in een nominatie voor het Internationale Memory of the World Register, ingediend in november

2023 en de toevoeging van Aruba aan het reeds geregistreerde "Documentair erfgoed van de tot slaaf gemaakte mensen van de Nederlandse Cariben en hun nakomelingen (1816-1969)" dat voorheen Aruba niet omvatte. Verder resulteerde dit in een onlinedatabase over de mensen die tot slaaf werden gemaakt op Aruba 1840-1863, in thematische collecties op Coleccion Aruba, en in verschillende onderzoekspublicaties, zoals die in Sailing in Salt Water en conferentiepresentaties.

Coleccion Aruba en kennisproductie over en in Papiamentu

Een belangrijk deel van de collectie van Coleccion Aruba gaat over de geschiedenis en aard van het Papiamentu, is geschreven in (oudere varianten van) Papiamentu, of beide. Als zodanig biedt de collectie veel mogelijkheden voor onderzoek en kenniscreatie in en over het Papiamentu. Deze sectie verkent de verschillende terreinen waarop Coleccion Aruba in dit kader een rol kan spelen. Allereerst herbergt Coleccion Aruba een collectie documenten die informatie bevatten over de geschiedenis, spelling, grammatica en syntaxis van de taal. De publicaties van het Arubaanse departement van onderwijs, Departamento di Enseñansa, zijn goede voorbeelden hiervan. In 2009 publiceerde het Departamento di Enseñansa bijvoorbeeld de Vocabulario Ortografico di Papiamentu, een overzicht van de Arubaanse spelling van meer dan 17.000 Papiamentu-woorden. Dit is een relevante publicatie, aangezien het verschil tussen Papiamentu en Papiamentu het meest zichtbaar is in hun verschillende spellingswijzen. Andere publicaties door het Departamento di Enseñansa op Coleccion Aruba gaan verder dan alleen spelling: tussen 2010 en 2015 publiceerden ze een handleiding over de morfologie van Papiamentu (2010), een handleiding voor syntaxis (2015) en een handleiding over voorzetsels en tussenwerpsels (2016). Volgens het departement werden deze boeken gepubliceerd omdat er nog weinig kennis en informatie publiek beschikbaar was over de grammatica, syntaxis en woordenschat van Papiamentu. Het doel van deze boeken was daarom om mensen vertrouwd te maken met de regels en woorden van de taal. Ze waren dan ook gericht op studenten en docenten van Papiamentu, met verschillende niveaus van kennis en begrip van de taal. Deze publicaties bieden de mogelijkheid om Papiamentu te leren en vertrouwd te raken met de grammatica, syntaxis en woordenschat.

Naast deze officiële en meer op regels gebaseerde publicaties, herbergt Coleccion Aruba veel verschillende publicaties die kritisch ingaan op bepaalde taalkundige aspecten van het Papiamentu. Deze documenten voegen context en aanvullende informatie toe aan de publicaties van het Departamento di Enseñansa. Dit artikel bespreekt twee soorten: toespraken en presentaties enerzijds, en academische scripties en proefschriften anderzijds. Door de jaren heen hebben academici en onderwijsspecialisten tijdens verschillende gelegenheden analyses en standpunten gepresenteerd over een breed scala aan onderwerpen met betrekking tot het Papiamentu. Hoewel sommige toespraken en presentaties in het Nederlands, Spaans of Engels zijn, zijn de meeste in het Papiamentu. Deze toespraken variëren van lezingen bij de Universiteit van Aruba of het Departamento di Enseñansa tot presentaties gegeven op conferenties en workshops over de toekomst van de taal. Sommige van deze toespraken en presentaties gaan over de geschiedenis van de taal, andere over specifieke grammaticale of syntactische regels, weer andere over het gebruik van de taal in de hedendaagse samenleving, met name in het onderwijs. Samen geven deze toespraken en presentaties een breed en divers beeld van de taal, de waardering van de taal en ontwikkeling ervan door de jaren heen. Deze teksten schetsen vaak een beeld van de publieke opinie in de tijd dat ze uitgesproken werden, en zijn vaak niet in andere publicaties opgenomen. Een voorbeeld is de lezing door de Arubaanse leraar en taal-activist Ramon Todd-Dandaré tijdens de SPLIKA-conferentie op 11 september 2015. SPLIKA is een organisatie die zich inzet voor de versterking van de status en ontwikkeling van het Papiamentu/u. In zijn lezing besprak Todd-Dandaré de historische ontwikkeling van de spelling van het Papiamentu. Ongeveer tien jaar eerder verzorgde de Arubaanse Papiamentu-deskundige Joyce Pereira een lezing in het kader van de internationale moedertaaldag. Zij deelde haar ervaringen met de ontwikkeling en institutionalisering van Papiamentu, en de stappen die nog genomen moesten worden. Dergelijke documenten zijn van grote waarde voor de studie van de ontwikkeling van het Papiamentu.

Ook bevat de Coleccion Aruba belangrijke afstudeerscripties en dissertaties over het Papiamentu. Hoewel de meeste hiervan zijn geschreven door Arubaanse studenten, zijn er ook werken van studenten en onderzoekers uit andere landen, die zich gebogen hebben over verschillende aspecten van het Papiamentu. In het kader van

haar masteropleiding schreef de Arubaanse Régine Croes in 1995 een scriptie over de aansluiting tussen talige behoeften van de Arubaanse samenleving en de onderwijspraktijk. In 2008 analyseerde Vanessa Pietersz in haar afstudeerscriptie het Arubaanse taalbeleid in het secundair onderwijs. Jan Bant rondde in 2021 zijn studie af met een kritische studie van Arubaanse tijdschriften van de jaren 60 tot aan de jaren 80, de aanloop naar de Status Aparte. Een van de tijdschriften die hij bestudeerde was het blad van de Arubaanse lerarenvakbond, waarin hij de discussie rond de instructietaal kon terugvoeren tot de jaren 60.

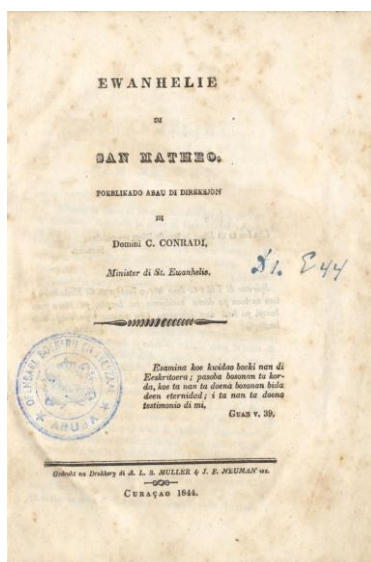
Coleccion Aruba is ook de digitale host van een aantal proefschriften over Papiamentu. Zo verdedigde Joyce Pereira haar proefschrift, *Valorization of Papiamentu in Aruban society and education, in historical, contemporary and future perspectives* aan de Universiteit van Curaçao in 2018. Haar proefschrift is een waardevolle bron voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van Papiamentu, en creoolse talen in het algemeen. Het biedt een schat aan historische, educatieve en politieke informatie over de positie van Papiamentu lokaal, regionaal en internationaal. Kort daarna, in 2021, verdedigde Eric Mijts zijn proefschrift, *The situated construction of language ideologies in Aruba, a study among participants in the language planning and policy process*, aan de universiteiten van Gent en Antwerpen. Mijts toont aan dat de sterk ideologische en koloniale aard van de discussies over de ontwikkeling van inclusief meertalig onderwijs in het Caribisch gebied een van de belangrijkste obstakels is voor de implementatie van onderwijsvernieuwing in deze regio's. Hij betoogt dat onderwijsvernieuwing weinig kans van slagen zal hebben als deze ideologische grondslagen van het debat niet worden aangepakt. Deze scripties en proefschriften geven geïnteresseerden in de taal grondslagen, informatie en hulpmiddelen om mee te werken, maar tonen ook aan dat Papiamentu een studieobject is geweest voor verschillende generaties studenten.

Hoewel Coleccion Aruba dus informatie over Papiamentu deelt, bevat het ook documenten die onderzoeksmogelijkheden in diverse disciplines mogelijk kunnen maken. Met behulp van de gedigitaliseerde vroegste publicaties in het Papiamentu kunnen bijvoorbeeld analyses van de oorsprong van de taal mogelijk gemaakt worden. Publicaties zoals *Ewanhelie di San Matheo* (Conradi 1844), *Predikaasie den paapiamente* (van Dragt 1847), en *Boeki di orasjon pa moetcha Ka-*

tolieka nan di Curaçao (Putman 1849) behoren tot de vroegste officiële publicaties in het Papiamentu. Het formele – politieke – onderscheid tussen Papiamentu en Papiamentu was in de tijd van die publicaties nog vele jaren verwijderd: deze teksten kunnen daarom worden gebruikt om de interinsulaire geschiedenis van de taal te begrijpen. Onderzoekers kunnen deze werken bestuderen en een aanvullende vergelijkende laag aan hun analyse toevoegen door ze te plaatsen naast latere publicaties in het Papiamentu, zoals Rekenboek pa muchanan di Curaçao (1882), Ciento cuenta corticoe (1899), Gimambo bieuw a bolbe na wea (Kroon 1928), en Cuentanan di Nanzi (Geerdink-Jesurun Pinto 1952). Op deze manier kunnen academici die Papiamentu, en creooltalen in het algemeen, bestuderen, analyseren hoe de taal zich door de decennia heen heeft ontwikkeld tot op de dag van vandaag.

Een andere discipline waarvoor Coleccion Aruba onderzoeksmogelijkheden biedt, is het vakgebied mediastudies. De database bevat verschillende gedigitaliseerde en oorspronkelijk digitale Arubaanse kranten in het Papiamentu, zoals Bon Dia Aruba, Awe Mainta en Solo di Pueblo. Bovendien herbergt de collectie archiefmateriaal van verschillende tv-programma's, zoals het muziekprogramma Showtime en andere (televisie)producties van onder meer TeleAruba, ATV, BUVO (Bureau Voorlichting, Overheid Aruba) en van de Mediadienst van Biblioteca Nacional Aruba. Onderzoekers die geïnteresseerd zijn in het dagelijks geschreven en gesproken Papiamentu, evenals onderzoekers

die belangstelling hebben voor Caribische mediastudies in het algemeen, kunnen deze bronnen vrij gebruiken. Deze collecties stellen dus onderzoekers naar Papiamentu in staat hun werk te doen, maar

Figuur 1 Titelpagina van *Ewanhelie di San Matheo*, gepubliceerd onder de directie van Domini C. Conradi (1844)

bevorderen idealiter ook dat onderzoek in het Papiamentu wordt geschreven. Dit laatste is vooral belangrijk, gezien het relatieve gebrek hiervan.

Coleccion Aruba en het dekoloniale karakter van de digitale studie van creooltalen

Hoewel Coleccion Aruba veel mogelijkheden biedt met betrekking tot kennisproductie over en in het Papiamentu, is het potentieel van de collectie nog groter aangezien het ook nieuwe mogelijkheden opent om de dynamiek van de Papiamentu-taal te begrijpen, evenals de rijkdom van taalgebruik en taalkundige praktijken in de meertalige realiteiten van de ABC-eilanden waar Papiamentu/u zich tot zijn huidige vorm heeft ontwikkeld. Woordenboeken en grammatica's hebben rigide westerse, koloniale talen gecodificeerd, een weerspiegeling van de voorschrijvende benadering die de ideologie van eentalige conformiteit versterkte - één taal, één volk. In koloniale tijden poogden christelijke missionarissen om talen in de koloniale wereld te codificeren, met als doel deze talen telbaar, identificeerbaar, territoriaal gebonden en controleerbaar te maken (Gilmour 2007, Meeuwis 2009). Daarbij werd niet uitgegaan van de competenties van de moedertaalsprekers van deze talen, maar van de observaties en interpretaties van westerlingen die de talen beschreven en vervolgens deze beschreven taalvariëteiten claimden en voorschreven als een standaardtaal. De studie van de historisch achtergestelde talen van het globale zuiden is voornamelijk de praktijk van de studiecentra in het globale noorden, en er is weinig inspanning of financiering om de studie van deze talen in instellingen in het globale zuiden te bevorderen (Mijts 2020).

In het Nederlands-Caribisch gebied werd weinig moeite gedaan om de lokale talen te beschrijven, met opmerkelijke uitzonderingen zoals het werk van de katholieke missionaris Jacobus Putman (Rutgers et al 2016). Papiamentu is een van de talen die voortkwamen uit het koloniale project. Het ontstond uit de interacties tussen verschillende groepen tot slaaf gemaakten, de kolonisten en plantagearbeiders. Ondanks politieke pogingen om de taal te codificeren in de late 20ste en in de 21ste eeuw, heeft de formele uitsluiting ervan uit het formele onderwijs het Papiamentu in staat gesteld zich organisch te ontwikkelen en uit te breiden. De woordenschat en grammatica hebben zich op unieke wijze ontwikkeld op Aruba, Curaçao en Bonaire, wat heeft geleid tot het pluricentrische karakter van de taal dat wordt

gekenmerkt door variaties in woordenschat, grammatica en uitspraak zowel tussen als binnen de eilanden.

Coleccion.aw maakt het mogelijk om door middel van de studie van de digitaal beschikbare bronnen een allesomvattend historisch en geografisch begrip van de rijkdom en diversiteit van de Papiamentotaal, en de levendige dynamiek van de taal in de meertalige ABC-eilanden op te bouwen. Als een voldoende groot corpus wordt ontwikkeld - zoals momenteel wordt gedaan - kunnen vergelijkende Artificial Intelligence (AI)-studies tussen gedigitaliseerde teksten in verschillende talen een groot aantal nieuwe mogelijkheden creëren voor de studie van de taal en het gebruik van de taal. Aangezien Papiamento niet zo rigide is beschreven en voorgeschreven als de talen van het globale noorden, biedt deze unieke collectie de mogelijkheid voor nieuwe benaderingen om taalgebruik te begrijpen door middel van AI en Machine Learning (ML).

De huidige ontwikkeling van AI en ML biedt aanzienlijke nieuwe onderzoeksmogelijkheden voor creooltalen zoals Papiamento, die tot nu toe alleen waren voorbehouden voor enkele grotere en intensief bestudeerde talen (Robinson et al., 2024). In de eerste plaats kunnen AI-technologieën bijdragen aan het behoud, de documentatie en de promotie van creooltalen, die vaak het risico lopen te worden gemarginaliseerd en/of in de loop van de tijd dreigen te verdwijnen. ML-algoritmen kunnen worden ingezet om mondelinge productie te transcriberen, handgeschreven teksten te digitaliseren en taalhulpmiddelen te ontwikkelen die zijn afgestemd op creoolsprekende gemeenschappen. Dit draagt bij aan het behoud en de revitalisering van cultureel erfgoed en van taalkundige diversiteit. Ook in meer sociolinguïstische vormen van studie kan ML een belangrijke rol spelen, denk bijvoorbeeld aan diepgaande studies naar het linguïstic landscape, waarin niet alleen kwantificatie maar ook inzichten in de hiërarchische verhoudingen tussen talen in het meertalige taallandschap kunnen worden ontwikkeld. Hiermee kan Coleccion Aruba een belangrijke rol spelen in een dekoloniale verschuiving in de taalkunde, waarin de uitbreiding van studievelden kan leiden tot een dieper begrip van het inclusieve potentieel van meertalige en translinguale praktijken.

ML-algoritmen kunnen worden getraind om teksten te creëren en te cureren in creoolse talen. Dit is bijzonder waardevol voor educatieve doeleinden in contexten waar verschillende variëteiten van een cre-

ooltaal aanwezig zijn, zoals de context van de Papiamento/u-sprekende eilanden Aruba, Bonaire en Curaçao, waar er een formeel onderscheid is tussen de etymologische orthografie die in Aruba wordt gebruikt, en de fonetische orthografie die in Bonaire en Curaçao wordt gebruikt. Ook in overheidscommunicatie, juridische procedures, en op online platforms, sociale media en digitale content waar gepersonaliseerde en relevante content cruciaal is voor gebruikersbetrokkenheid, kan het gebruik van creooltalen worden gefaciliteerd met behulp van AI. Door content in creooltalen te genereren, kan AI helpen de digitale kloof te overbruggen en inclusiviteit voor sprekers van deze talen te waarborgen.

Niet alleen zullen AI- en ML-technieken de ontwikkeling van (socio-)linguïstische oplossingen in schriftelijke vorm vergemakkelijken, maar ze kunnen ook worden gebruikt om Natural Language Processing (NLP)-modellen te ontwikkelen die creooltalen begrijpen en verwerken. Dit omvat taken zoals spraak-naar-teksttoepassingen die vooruitgang mogelijk maken in ouderenzorg, medische zorg en psychologische zorg, maar ook digitale interfaces zoals Alexa of Siri openstellen voor sprekers van creooltalen. Andere toepassingen kunnen tekstclassificatie, naamherkenning, sentimentanalyse en machinevertaling omvatten.

Door deze ontwikkelingen zullen AI en ML de Papiamento-sprekende gemeenschappen in staat stellen deel te nemen aan meertalig onderwijs dat Papiamento omvat zonder dat het onderwijssysteem wordt belast met buitensporige druk om continu nieuw materiaal en nieuwe hulpmiddelen te ontwikkelen voor meertalig inclusief onderwijs voor een kleine bevolking. Het zal ook Papiamento-inclusief meertalig bestuur en wetshandhaving vergemakkelijken, terwijl de deelname aan de digitale wereld en kennisnetwerken toeneemt.

De ontwikkeling van Coleccion Aruba zal verder oplossingen mogelijk maken voor automatische transcriptie en vertaling, zowel voor, geschreven als gesproken taal, wat ook het bestuderen van de complexe dynamiek van Papiamento verder mogelijk zal maken. Op deze manier kunnen we mogelijk ook verder inzicht krijgen in de betwiste oorsprong van Papiamento, niet alleen door de ontwikkeling van de taal gedurende de perioden waarin het corpus is vastgesteld aan het licht te brengen, maar ook door ML te gebruiken om de meervoudige oorsprongen en wortels van de taal te traceren (Martinus Arion 1996, Jacobs 2012). Ten slotte zal het corpus in combinatie met AI nieuwe vormen van discoursanalyse mogelijk maken die verder begrip zullen

ondersteunen van de receptie van historische gebeurtenissen in het verleden van de Papiamentosprekende wereld, wat in combinatie met de vakgebieden antropologie, sociologie en geschiedenis kan leiden tot een alomvattend begrip van de ontwikkeling van de samenleving in de loop van de tijd.

Het potentieel van AI en ML kan nieuwe horizons openen in de studie van creoolse talen zoals Papiamentu. De ontwikkeling van Coleccion Aruba is een eerste en fundamentele bouwsteen voor de realisatie van dit potentieel, maar het is belangrijk dat de onderzoekscentra in het globale zuiden worden voorzien van de juiste AI- en ML-tools en ondersteuning om verder op dat potentieel voort te bouwen. De kennis en inzichten die daarmee ontwikkeld kunnen worden, zullen alleen echt ten goede komen aan de gemeenschappen in het globale zuiden als ze geworteld zijn in de gemeenschappen en instituten van dat globale zuiden.

Slotopmerkingen

Ter afsluiting, dit stuk introduceerde en beschreef de geschiedenis, functie en toepassingen van Coleccion Aruba. Het besprak de mogelijkheden die de Coleccion biedt met betrekking tot onderzoek naar Papiamentu en verkende de toepassingen van deze digitale database met betrekking tot de dekoloniale mogelijkheden van AI en ML. Als zodanig heeft het Coleccion Aruba gepositioneerd als een centrale digitale bron in de culturele en historische context van Aruba, het bredere Caribisch gebied en zelfs de hele wereld. In bredere zin kan Coleccion Aruba een voorbeeld zijn voor andere kleine creoolse talen om te overleven en te gedijen. Omdat veel creoolse talen een verspreide taalgemeenschap hebben en omdat veel documenten met betrekking tot deze talen ook verspreid over de wereld zijn, kan een digitale oplossing zoals de Coleccion een antwoord zijn op de risico's die gepaard gaan met de schaalgrootte en geografische spreiding van kleine creooltalen.

Literatuur

- Alofs, Luc (2024) Sailing in Salt Water. Advancing the dutch caribbean reparations agenda and establishing an inter-island knowledge and expertise network on the slavery past and its heritage (2024). <https://coleccion.aw/saltwater>
- Bant, Jan (2021) Un ramo sosyal izkyerdista: De visie van Feneta en Skol i Komunidat op dekolonisatie, 1969-1989. MA Thesis,

- Leiden University. <https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-TESIS-BANT-JAN-2021>.
- Bant J., Mijts E. & Scholing P. (2025). *Diaspora and Digital Discourse: Papiamentu/u Research in the Digital Archives of Coleccion Aruba*. *Archipelagos*
- Ciento Cuenta Corticoe. Boeki di Leza Pa Uso di School. (1899) Nijmegen: L.C.G. Malmberg.
<https://coleccion.aw/show/?BNADIGITOTROMP1899CIEN-TOCUENTACORTICOE>.
- Coleccion Aruba (n.d.), "Database of People Enslaved on Aruba 1840-1863." Coleccion.aw. <https://coleccion.aw/database/en/>.
- Coleccion Aruba (n.d.) "Coleccion Showtime.". <https://coleccion.aw/browse/?col=ana-dig-showtime&sort=adddate+desc>.
- Coleccion Aruba (n.d.) "Corant – Newspapers." Coleccion Aruba. <https://coleccion.aw/browse/?col=arubanewspapers&sort=date+desc>.
- Coleccion Aruba (n.d.). "Telearuba." Coleccion Aruba. <https://coleccion.aw/browse/?col=telearuba&sort=date+desc>.
- Conradi, Cornelis (1844). *Ewanhelie di San Matheo*. Curaçao: Drukery di A.L.S. Muller & J.F. Neuman wz.
<https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-KOSTBARE-0385>.
- Croes, Régine (1995). "Multilingualismo i enseñansa: Language needs in Aruban education." MA Thesis, Catholic University of Nijmegen. <https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-TESIS-CROES-REGINE-1995>.
- Davis, Wes (2024). "The Internet Archive is now hosting Aruba's history." *Theverge.com*, April 10, 2024. <https://www.theverge.com/2024/4/10/24126091/the-internet-archive-aruba-historic-materials-digital-preservation>.
- Departamento di Enseñansa (2009). *Vocabulario Ortografico di Papiamento*. Aruba: Departamento di Enseñansa. <https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-PAP-VOCABULARIO-2009>.
- Departamento di Enseñansa (2010). *Manual di gramatica di Papiamento: morfologia*. Aruba: Departamento di Enseñansa. <https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-PAP-GRAMATICA-MORFOLOGIA>.
- Departamento di Enseñansa (2015). *Manual di gramatica di Papiamento: sintaxis*. Aruba: Departamento di Enseñansa

- <https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-PAP-GRAMATICA-SINTAXIS>.
- Departamento di Enseñansa (2016). Preposicion y interheccion di Papiamento. Aruba: Departamento di Enseñansa. <https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-PAP-GRAMATICA-PREPOSICION>.
- Geerdink-Jesurun Pinto, N.M. (1952). Cuentanan di Nanzi. Curaçao: Fundasjon Nilda Pinto. <https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-PINTO-NANZI-1952>.
- Gilmour, Rachael (2007). "'A Nice Derangement of Epitaphs': Missionary Language-Learning in Mid-Nineteenth Century Natal." *Journal of Southern African Studies* 33, no. 3: 521-538.
- Jacobs, Bart (2012). *Origins of a Creole: The History of Papiamentu and Its African Ties*. Berlin: De Gruyter.
- Knibbs, Kate (2024). "The Internet Archive Just Backed Up an Entire Caribbean Island." *Wired.com*, April 8, 2024. <https://www.wired.com/story/internet-archive-backed-up-aruba-caribbean-island/>.
- Kroon, Willem E. (1928). *Giambo bieuw a bolbe na wea*. Novela intima Curazoleña. Curaçao: Imprenta di Vicariato. <https://coleccion.aw/show/?UNIVERSITEITLIDEN-DIG-444994>.
- Martinus, Efraim Frank (1996). *The Kiss of a Slave*. Papiamentu's West-African connections. PhD diss., University of Amsterdam.
- Meeuwis, Michael (2009). "Involvement in language: The role of the Congregatio Immaculati Cordis Mariae in the history of Lingala." *The Catholic Historical Review* 95, no. 2.: 240-260.
- Mijts, Eric (2020). "Home languages and higher education: challenges for inclusive higher education language policies for postcolonial small island states in the twenty-first century." In *Internationalization of Universities and the National Language: Language Policy Interventions and Case Studies*, edited by Danny Pieters & Thijs Keersmaekers, 155-173. Berlin: Peter Lang. <https://doi.org/10.3726/b17283>.
- Mijts, Eric (2021). *The situated construction of language ideologies in Aruba: a study among participants in the language planning and policy process*. PhD diss., University of Antwerp & Ghent University. <https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-DISSERTATION-MIJTS-2021>.

- Pereira, Joyce (2004). "UNESCO Y ARUBA: Hunto pa un maneho di idioma bon balansa!" Lecture delivered at Celebracion di dia di lenga materno, March 5, 2004. <https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-CHARLA-PEREIRA-2004>.
- Pereira, Joyce (2018). Valorization of Papiamentu in Aruban society and education, in historical, contemporary and future perspectives. PhD diss., University of Curaçao. <https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-ARUB-9789990469417>.
- Putman, Jacobus (1894). Boeki di orasjon pa moetcha Katoliekanan di Curaçao. Curaçao: Drukkery di A.L.S. Muller & J.F. Neuman wz. <https://coleccion.aw/show/?UNIVERSITEIT-LEIDEN-DIG-388056>.
- Radboud University Nijmegen (2023). "History of slavery on Aruba and St. Eustasius online." Ru.nl, June 29, 2023. <https://www.ru.nl/en/research/research-news/history-of-slavery-on-aruba-and-st-eustasius-online>.
- Rekenboek pa Muchanan di Curaçao. (1882) Curaçao: Imprenta de la libreria. <https://coleccion.aw/show/?UNIVERSITEIT-LEIDEN-DIG-386113>.
- Robinson, Nathaniel R. et al (2024). "Kreyòl-MT: Building MT for Latin American, Caribbean and Colonial African Creole Languages." Arxiv.org. <https://arxiv.org/abs/2405.05376>
- Rutgers, Wim et al (2016). Jacobus Putman: Godsdienst, taal en onderwijs op Curaçao in de negentiende eeuw. Curaçao: Fundashon pa Planifikashon di Idioma & University of Curaçao.
- Scholing, Peter, and Raymond Hernandez (2024). "Coleccion Aruba, Inter-sectoral Collaboration on Aruba as a Model for the (Dutch) Caribbean: A collaborative approach for preservation and access of collections in Small Island States." In *Sailing in Salt Water: Advancing the Dutch Caribbean Reparations Agenda and Establishing an Inter-Island Knowledge and Expertise Network on the Slavery Past and its Heritage*, edited by Luc Alofs, 81-88. <https://coleccion.aw/show/?UA-DIG-SAILING-SALT-WATER/page/80>.
- Todd Dandaré, Ramon (2015). "Ontwikkeling van de spelling van het Papiamentu op Aruba." Lecture delivered at SPLIKA symposium, September 11, 2015. <https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-CHARLA-TODDDANDARE-2016>

Van Dragt, Abraham (1847). Predikaasie den paapiamente. Aruba.
<https://coleccion.aw/show/?BNA-DIG-MICROFILM-VANDRAGT-1847>.

••••

Peter Scholing, Willem Bant, Jan Bant en Eric Mijts

••••